

Grįžtamoji lietuvių emigracija: prielaidos, požiūriai, kontekstas

JUSTINA RAŽANAUSKAITĖ, RŪTA BRAZIENĖ

Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, LT-44029 Kaunas

El. paštas: jrazanauskaite@gmail.com; ruta.braziene@ktu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos lietuvių grįžtamosios emigracijos prielaidos ir socialinis kontekstas. Sociologinių migracijos teorijų ir teorinių grįžtamosios migracijos modelių analizės pagrindu išskirtos pagrindinės tyrimo indikatorių grupės: migraciniai motyvai, socialinis statusas, socialinė tinklaveika ir grįžimo į tėvynę nuostatos. Lietuvių emigrantų grįžimo prielaidoms ir socialiniam kontekstui atskleisti 2010 m. kovo–balandžio mėnesiais pusiau struktūrizuotu interviu apklausta 20 užsienyje gyvenančių lietuvių. Gauti duomenys išanalizuoti turinio analizės metodu.

Nustatyta, kad stipresnį poveikį, tiek priimant sprendimą išvykti iš Lietuvos, tiek atidedant šį sprendimą, turi tie patys traukos veiksniai – palankesnės sąlygos užsienyje. Nors migracinis statusas didina socialinio statuso vertę ir praplečia savirealizacijos galimybes tiek tikslu, tiek kilmės šalyje, apklaustų lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę prielaidos yra daugiau sąlyginės, sugrįžimo prioritetą teikiamas tik socialiniams tinklams Lietuvoje, atidėliojamas sprendimas grįžti į tėvynę argumentuojamas nepasitikėjimu valstybe, susigrąžinimo motyvo nebuvimu, taip pat nepalankiomis prognozėmis pageidaujamiems, grįžimą galintiems nulemti pokyčiams – visapusiškos ir stabilios gerovės užtikrinimu Lietuvoje.

Raktažodžiai: emigracija, grįžtamoji emigracija, migracinės nuostatos, socialiniai tinklai

ĮVADAS

Per dvidešimt Nepriklausomybės metų iš Lietuvos išvyko apie pusę milijono gyventojų, o grįžo tik ketvirtadalis. Pastarųjų metų kontekste grįžtamoji emigracija vis mažiau tikėtina, o nauji emigrantų srautai trikdo Lietuvos socialinę, ekonominę ir kultūrinę raidą. Lietuvos kontekste emigracija šiandien yra viena iš lygiaverčių gyvenimo strategijų. Migracijos departamento duomenimis, daugiausia lietuvių į užsienio šalis išvyksta dėl ekonominių motyvų (apie 70 %), studijų ir šeiminių aplinkybių. Didesnė dalis emigruojančiųjų – darbingi 20–34 metų amžiaus Lietuvos gyventojai (Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009), turintys specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą, o beveik trečdalis – aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą (Stulgienė, Daunorienė 2009). Daugiausia lietuvių migruoja į tas šalis, kur jau įsikūrusios lietuvių bendruomenės, – į Jungtinę Karalystę, Airiją, Jungtines Amerikos valstijas, Vokietiją (Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraskevičius 2009).

Emigracijos raiška Lietuvoje apibrėžiama *teigiamomis pasekmėmis* – vidutinio darbo užmokesčio priaugio spartėjimu, nedarbo lygio mažėjimu, grįžtančių lietuvių žmogiškojo kapitalo augimu (Profesinio mokymo metodikos centras 2009; Stulgienė, Daunorienė 2009, pagal Ruževskį 2006; Gustaitytę 2007), tačiau daug didesnę reikšmę turi *neigiamos pasekmės* – gyventojų skaičiaus mažėjimas, struktūriniai pokyčiai, šeimos modelio nykimas, grėsmė pilietinei visuomenei ir intelektiniam tautos potencialui, bendro šalies ekonomikos augimo

stabdymas (Stulgienė, Daunorienė 2009; Sipavičienė 2006; Kairienė, Jakštienė, Narbutas 2008; Misiūnas, Bratčikovienė 2006; Bužinskaitė 2008; Krakytė 2008; Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Malinauskas 2006).

Tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių darbuose emigracijos procesas dažniausiai grindžiamas ekonominėmis koncepcijomis – *dvigubos darbo rinkos teorija* (atstovas Piore (1979)), *neoklasikine ekonomikos teorija* (atstovai Harris, Todaro (1970)), *naująja darbo migracijos ekonomikos teorija* (atstovai Stark, Bloom (1985)), pagal Gliosaitė 2004; Klinthäll 2006; Zezza 2007; Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius 2009; Bijwaard 2009), tačiau daugumos šiuolaikinės migracijos tyrėjų nuomone, ekonomikos teorijos nepaaiškina migracinės elgsenos. Taigi grįžtamosios emigracijos fenomenas sąlygoja gilesnių sociologinių koncepcijų analizės ir išsamesnio empirinio pagrindimo būtinybę.

Tyrimo tikslas – atskleisti lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę prielaidas ir socialinį kontekstą.

Tyrimo uždaviniai: pateikti teorinius grįžtamosios migracijos aspektus; parengti lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę prielaidų ir konteksto tyrimo metodologiją; atskleisti grįžtamosios lietuvių emigracijos prielaidas ir kontekstą.

Mokslinio tyrimo problemą nusako šie klausimai: kokie yra lietuvių emigrantų migracijos motyvai, kokios yra lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę nuostatos, koks yra socialinis grįžtamosios lietuvių emigracijos kontekstas?

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir interpretacija, pusiau struktūruotas interviu.

TEORINIAI GRĮŽTAMOSIOS EMIGRACIJOS ASPEKTAI

Emigracija – tai persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis (Leonavičius 1993), planuojant nuolat ar ilgiau nei 6 mėnesius ten gyventi (Lietuvos Respublikos (LR) statistikos departamentas). Ekonominiu požiūriu emigracija gali būti apibrėžiama kaip išvykimas iš Lietuvos ir įsikūrimas užsienio valstybėje siekiant geresnės gyvenimo kokybės (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 metų plano patvirtinimo“) arba kaip šeimos (ar individo) strategija diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo barjerų. Sociologiniu požiūriu emigracija gali būti suprantama kaip makro- (instituciniai veiksniai) ir mikrostruktūrų (pačių emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai) dviejose teritorijose sąveikos rezultatas (Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius 2009). Taigi emigracija – sudėtingas socialinis-ekonominis reiškinys, darantis poveikį tiek atskiram individui, tiek visai socialinei struktūrai.

Šiame straipsnyje teorinis grįžtamosios migracijos kontekstas grindžiamas dviem koncepciniais aspektais – *sociologinėmis migracijos teorijomis* (atstovai Lee (1966); Mabogunje (1970); Bourdieu (1980); Giddens (1979; 1984); Massey (1988; 1993; 1994); Kritz (1992), pagal Baudassé 2008) bei *grįžtamosios migracijos modeliais* (atstovai Lucas (1988); Massey, Espinosa (1997); Santos, Postel-Vinay (2003)), pagal Epstein, Radu 2007; De Haas 2008; Alemán, León 2009). Emigrantų grįžimo prielaidų atskleidimas migracinių procesų kontekste sąlygoja įvairiapusiškos ir kartu visuminės konceptualizacijos būtinybę, todėl šiame darbe minėti koncepciniai aspektai sujungiami (1 lentelė).

1 lentelė. Sociologinių migracijos teorijų ir grįžtamosios migracijos modelių palyginimas

Sociologinės migracijos teorijos	Grįžtamosios migracijos modeliai
<ul style="list-style-type: none"> • Migracijos sistemų teorija (Kritz (1992); Mabogunje (1970); Zlotnik (1998)) • Stūmimo-traukos teorija (Lee (1966)) • Socialinio tinklo migracijos teorija (Massey (1988; 1993; 1994)) 	<ul style="list-style-type: none"> • Migracinės elgsenos ir sprendimų modelis (Epstein, Radu 2007)
<ul style="list-style-type: none"> • Socialinio kapitalo teorija (Bourdieu (1980); Schiff 2002; Baudassé 2008; Miguel (2003)) 	<ul style="list-style-type: none"> • Grįžtamosios migracijos modelis (Massey, Espinosa (1997))
<ul style="list-style-type: none"> • Sukaupto priežastingumo teorija (Massey (1993); Bijak 2006) 	<ul style="list-style-type: none"> • Žmogiškojo kapitalo akumuliacija (Lucas (1988), lemianti įgūdžių priedą (Santos, Postel-Vinay 2003; Mayr, Peri 2008))
<ul style="list-style-type: none"> • Sprendimų migruoti priėmimo teorija (Sell, Jong (1978)) 	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroekonominis sprendimų modelis (Alemán, León (2009))
<ul style="list-style-type: none"> • Struktūrinė teorija (Giddens (1979, 1984)) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pereinamojo laikotarpio migracijos teorija (De Haas 2008)

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal tyrimo „Grįžtamoji emigracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje“ (2009) duomenis (Schoorl 2005; Epstein, Radu 2007; Stamm 2006; Schiff 2002; Baudassé 2008; Bijak 2006; Sipavičienė 2006; Wolfel 2005; Alemán, León 2009; De Haas 2008; Stjernström 2004; Dapkus, Matuzevičiūtė 2008; Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009; Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius 2009).

Pagal **migracijos sistemų teoriją**, emigracija – tai makro- (instituciniai veiksniai) ir mikro struktūrų (įsitikinimai, patirtys, tinklai) dviejose teritorijose sąveikos rezultatas (Dapkus, Matuzevičiūtė 2008, pagal Kritz et al. (1992); Mabogunje (1970), Zlotnik (1998)), kai sprendimus dėl migracijos remiantis naudingumu priima atskiri migrantai-veikėjai, veikdami instituciniame ir struktūriniame socialiniame tinkle, arba, kaip apibrėžiama pagal **stūmimo-traukos teoriją**, kai individas apsisprendžia išvykti iš kilmės šalies, skatinamas *stūmimo* (aukštas nedarbo lygis, skurdas ir kt. kilmės šalyje) ir / ar *traukos* (darbo pasiūla, didesni atlyginimai, geresnės gyvenimo sąlygos tikslo šalyje) veiksnių (Schoorl 2005; pagal Lee (1966)). Tuo tarpu **socialinio tinklo migracijos teorija** emigraciją apibrėžia kaip save skatinantį procesą, išryškinantį socialinių tinklų vaidmenį, kadangi šių tinklų plėtra – viena svarbiausių migracijos priežasčių (Karalevičienė, Matuzevičiūtė 2009, pagal Massey et al. (1993); Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius 2009; Bijak 2006; Stamm 2006). Šiuo atveju emigranto grįžimas gali būti aiškinamas pagal **migracinės elgsenos ir sprendimų modelį**: grįžtantysis pasirenka likti užsienyje, kad maksimizuotų savo naudą (*pajamų efektas*), arba darbą užsienyje tęsia tol, kol pasiekia minimalų lygį, leidžiantį užsiimti norima veikla kilmės šalyje (*pakeitimo efektas*). Migracijos trukmė atlieka migracinių tinklų ir socialinių sąveikų funkciją (Epstein, Radu 2007), o grįžtamosios migracijos sprendimus lemia atkurti ar naujai suformuoti socialiniai tinklai (Stamm 2006). Šiame kontekste atsiskleidžia migranto sprendimo išvykti iš kilmės šalies sąlygiškumas – migracinė elgsena, formuojama tiek individualiu, tiek socialiniu-visuomeniniu lygmeniu, sąlygoja išvykimo motyvus ir šių motyvų materializavimą.

Socialinio kapitalo teorija akcentuoja socialinės struktūros elementų, stipriai veikiančių žmonių tarpusavio sąveiką ir pagrindžiančių kaštų ir naudos funkciją, tinklą (Schiff 2002). Th. Baudassé (2008) įsitikinimu, migracija neigiamai veikia socialinį kapitalą: plačios mobilumo galimybės užgožia pasitikėjimą ir mažina kooperavimosi motyvaciją („kodėl aš turiu

kooperuotis šiandien, jeigu rytoj aš emigruoju?“). Tinklai nebeatlieka įprastos socialinio kapitalo funkcijos (Baudassé 2008, pagal Miguel (2003)) – socialinis kapitalas palengvina tiek adaptaciją tikslo šalyje, tiek socialinių saitų su kilmės šalimi išlaikymą (Bijak 2006, pagal Pries (1999); Faist 2000), tačiau **grįžtamosios migracijos modelis** grindžiamas ne tiek specifiniu žmogiškuoju kapitalu, kiek specifiniu migracijos socialiniu kapitalu – ryšiais, savaime susiformavusiais migracijos procese (Stamm 2006, pagal Massey, Espinosa (1997)). Taigi socialinė tinklaveika šiuolaikinio migranto judėjimo procese yra socialinio kapitalo esmę keičianti socialinių ryšių ir sąveikų struktūra – naudinga ar net būtina.

Pagal **sukaupto priežastingumo teoriją**, migracija – tai evoliucinis procesas, lemiantis institucinius ir socialinius ekonominius pokyčius kilmės ir tikslo šalyse. Migracija veikia tiek asmens motyvaciją (ji tampa lygiavertė kitoms gyvenimo strategijoms), tiek ir socialines bei ekonomines struktūras (kilmės šalių visuomenėse plisdamas migracinis elgesys keičia vietinę kultūrą, tikslo šalyse veikiančios migrantus remiančios struktūros užtikrina nuolatinę migracijos procesų vyksmą, į kilmės šalį grįžtama su sukauptu didesniu žmogiškuoju kapitalu) (Bijak 2006; Sipavičienė 2006; Stamm 2006, pagal Massey (1993)). Grįžimo kontekste išryškėja **žmogiškoji kapitalo akumuliacija** (Lucas (1988)), lemianti *igūdžių priedą*, kuris suteikia aukštą pridėtinę vertę grįžusiesiems ir kuris nepriskiriamas nė karto neemigravusiesiems ar negrįžusiesiems (Zakharenko 2009, pagal Lucas (1988), Santos, Postel-Vinay (2003), Mayr, Peri (2008)).

Sociologiniu aspektu ypač svarbi **sprendimų migruoti priėmimo teorija**. Ja remiantis sprendimai dėl migracijos struktūruojami pagal galimybes, motyvus, lūkesčius ir stimulus (Dapkus, Matuzevičiūtė 2008, pagal Sell, Jong (1978)). Grįžtamosios emigracijos kontekste sprendimas likti tikslo šalyje gali būti aiškinamas pagal **mikroekonominį sprendimų modelį** – pasilikimo tikslo šalyje tikimybė auga kartu su čia praleistais metais, vaikų skaičiumi, išsilavinimo lygiu ir pajamas teikiančiu darbo užmokesčio lygiu, tuo tarpu laimės bei materialinės gerovės užsitikrinimo funkcija įtraukiama į ateities planus. Šie migranto ateities ketinimai – tai dabartinės elgsenos tikslo šalyje sąlyga (Alemán, León 2009).

Išsamiausiai, autorių nuomone, migracinius procesus aiškina **struktūrinė teorija**, pagal kurią visuomenių struktūrų pokyčių sąlygota motyvų emigruoti kaita apibrėžiama *veikimo* (konkretus tikslas naudos ir kaštų vertinimo pagrindu), *struktūros* (išvykimas – tai konfliktas tarp veiksmo ir struktūros), *struktūros dvilypumo* (įsitvirtinimo vieta yra socialinė išraiška, padedanti materializuoti fizinę, psichologinę ir emocinę gerovę), *institucijų* (viena svarbiausių migracinius procesus veikiančių institucijų – socialiniai tinklai), *kontrolės dialektikos* (jeigu individas praranda gebėjimą daryti poveikį visuomenei, jis nustoja būti *veikėju-agentu*, o judėjimas į kitą visuomenę yra vienintelė galimybė atstatyti savo statusą), *laiko ir erdvės ryšių* (laiko ir erdvės sąlygos lemia individo galimybes veikti) dimensijomis (Wolfel 2002; 2005, pagal Giddens (1979, 1984)). Ryšys tarp individo ir visuomenės struktūros išreiškia struktūros dvilypumą. Tai ypač būdinga dabartinei Lietuvos situacijai: emigrantai yra ta Lietuvos visuomenės dalis, kuri suskaido struktūrą. Šiuo atveju grįžtamajai emigracijai apibrėžti priimtina **pereinamojo laikotarpio migracijos teorija**, pagal kurią migracija gali pakeisti visuomenės raidos vaidmenį įvairių procesų metu. Skirtumai tarp kilmės ir tikslo vietovių išsivystymo lygių pasireiškia dichotominėmis sąlygomis, nepakankamu situacijos suvokimu ir savo siekių įvertinimu, todėl migrantų judėjimo pobūdis erdvėje yra nevienodas – emigracijos procese atsiranda savarankiški migracijos sistemų mechanizmai, nepriklausantys nuo pradinių migracijos priežasčių (De Haas 2008).

Pasak Čiarnienės, Kumpikaitės, Taraškevičiaus (2009), socialinių veiksmų įtaka individams pasireiškia *asmeninėmis strategijomis*, atskleidžiančiomis, kokie prisitaikymo sprendi-

mai priimami vertinant visiems bendrus, tačiau individualiai veikiančius veiksnius. Migracinis judėjimas – tai individo laisvos valios rezultatas, tačiau kartu ir ilgalaikių pokyčių socialinėje bei ekonominėje struktūrose rezultatas (Stjernström 2004). Grįžtamosios emigracijos kontekste išryškėja *naujoji diaspora*, pasižyminti daugialype ištikimybe naujoms vietoms, o migrantų grįžimas į gimtąją šalį jau yra migracija į tikslo šalį arba naują kilmės šalį (Stamm 2006). 2009 m. atlikto tyrimo pagrindu „Grįžtamoji emigracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje“ buvo sudaryta **lietuvių grįžtamosios migracijos tipologija**: *etapinė migracija* (ypač pasireiškia krizių metu, kada migruojama per kelias šalis), *grįžimo ir pasilikimo elgsena grįžta migracija* (simbiozinis ryšys tarp grįžimo periodų ir migracijos rūšių, lemiančių grįžimo sprendimus) ir *planuojamoji grįžimo ir pasilikimo migracija* (įvairios migracijos formos, į migracijos planavimą integruojant grįžimą).

Aktualu išsiaiškinti teorinių grįžtamosios emigracijos aspektų vaidmenį konkrečiu lietuvių emigrantų atveju.

GRĮŽTAMOSIOS LIETUVIŲ EMIGRACIJOS PRIELAUDŲ TYRIMO METODOLOGIJA IR ANALIZĖ

Nustatant lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę prielaidas atliktas pusiau struktūrizuotas interviu su užsienyje gyvenančiais lietuviais. Tyrimo imtis suformuota pagal „sniego gniūžtės“ principą. 2010 m. kovo–balandžio mėnesiais apklausta 20 informantų (14 moterų ir 6 vyrai). Duomenų analizei pasirinktas turinio analizės metodas. Sociologinių migracijos teorijų ir teorinių grįžtamosios migracijos modelių analizės pagrindu tyrimo indikatoriai suskirstyti į keturias grupes: *migracinės nuostatos*, *socialinis statusas*, *socialinė tinklaveika bei grįžimo į tėvynę nuostatos*.

Socialiniai-demografiniai informantų duomenys. Didžioji dalis informantų gyvena Jungtinėje Karalystėje – 14 informantų (Didžiojoje Britanijoje, Škotijoje, Airijoje), kiti – Norvegijoje, Šveicarijoje, Belgijoje ir Kanadoje. Dauguma apklaustų užsienyje gyvenančių lietuvių yra 25–30 metų amžiaus, įgiję aukštąjį išsilavinimą (14 informantų), dirba visą darbo dieną (15 informantų), susituokę arba gyvena su draugu (16 informantų), iš jų pusė (8 informantai) turi vaikų, kurie gyvena kartu. Dauguma apklaustų lietuvių užsienyje gyvena nuo trejų iki penkerių metų.

Užsienyje gyvenančių lietuvių emigrantų migracinių nuostatų tyrimas apima sprendimo išvykti iš Lietuvos priėmimo aplinkybių ir lietuvių emigrantų suformuotų gyvenimo tikslų bei jų realizavimo perspektyvų analizę (žr. 2 lentelę).

Tyrimo metu nustatyta, kad 13 iš 20 apklaustų lietuvių sprendimas išvykti iš Lietuvos buvo arba nuodugnai planuotas, arba mažai planuotas, tačiau nespontaniškas. Iš dalies tą paaiškina gyvenimo ir darbo sąlygos iki išvykimo: dauguma informantų iki išvykimo neturėjo nuosavo būsto, tik ketvirtadalis dirbo kvalifikuotą darbą, o penktadalis buvo bedarbiai, tačiau daugiau nei pusės jų teigimu, iki išvykimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje buvo gana palankios. Svarbu pabrėžti, kad pusė apklaustų lietuvių neišnaudojo visų galimybių, kad išspręstų išvykti paskatinusias problemas.

Analizuojant konkrečius išvykimo iš Lietuvos motyvus, nustatyta, kad dauguma lietuvių išvyko dėl socialinių (dėl užsienyje esančių geresnių profesinės savirealizacijos galimybių, geresnių socialinių garantijų, dėl užsienio kalbos tobulinimo, savęs ieškojimo ar šeimos sujungimo) arba socialinių ir ekonominių (dėl materialinio-finansinio apsirūpinimo, kitų kultūrų pažinimo, akiračio praplėtimo ar asmeninių priežasčių) priežasčių, o priimant galutinį sprendimą, didesnę įtaką turėjo traukos veiksniai – palankios sąlygos tikslo šalyje.

2 lentelė. Migracinės lietuvių emigrantų nuostatos

Empirinis indikatorius	Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnumas
Užsienyje gyvenančių lietuvių sprendimo išvykti iš Lietuvos priėmimo aplinkybės	Išvykimo iš Lietuvos motyvai	Ekonominiai motyvai	3
		Socialiniai motyvai	8
		Socialiniai ir ekonominiai motyvai	9
	Galutinį sprendimą išvykti iš Lietuvos nulėmę veiksniai	Traukos veiksniai (palankios sąlygos užsienyje)	9
		Stūmimo veiksniai (nepalankios sąlygos Lietuvoje)	7
		Kitos priežastys	4
Užsienyje gyvenančių lietuvių gyvenimo tikslai ir jų realizavimo perspektyvos	Artimiausi gyvenimo tikslai	Darbo patirties ir / ar kvalifikacijos įgijimas	3
		Tobulėjimas profesinėje srityje, karjera	7
		Studijos	2
		Nuosavo verslo kūrimas	3
		Laisvalaikio užimtumo perskirstymas	3
		Šeimos sukūrimas	2
	Ilgalaikiai gyvenimo tikslai	Gyvenimo gerovės kūrimas užsienyje	7
		Mėgstamo darbo puoselėjimas, nuosavo verslo plėtra	6
		Šeimos sukūrimas ar pagausėjimas	5
		Gyvenimo gerovės kūrimas Lietuvoje	2

Beveik pusė apklaustų lietuvių emigrantų visiškai patenkino pirminius emigracijos lūkesčius („Užsienyje turiu gerai mokamą darbą, nuosavą būstą, sukūriau šeimą“; „Turėjome svajonę įsigyti namą ir daug keliauti. Šios svajonės išsipildė“ ir pan.). Nepaisant to, kad likusi informantų dalis pirminius emigracijos lūkesčius patenkino iš dalies ar jų nepatenkino, šių tikslų nerealizavimas nėra vertinamas nepalankiai, priešingai, juntamas pozityvus nusiteikimas ir net ryžtas juos patenkinti („Tikslus realizavome kitaip, nei planavome“; „Taip, turėjau ir juos įgyvendinau, dar ne viską, bet nedaug liko iki 100 %“; „Turėjau lūkesčių įgyti profesiją, tačiau kol kas dar nepavyko. Tam turėjo įtakos kiti veiksniai“). Nerealizuoti emigracijos planai neužgožia traukos gyventi tikslo šalyje veiksmų ir neprilygsta lūkesčių nepatenkinimui Lietuvoje. Nagrinėjant apklaustų lietuvių emigrantų trumpalaikius gyvenimo tikslus, pastebėtas labai įvairus jų pasiskirstymas, tačiau prioritetas šiuo atveju teikiamas tobulėjimui profesinėje srityje ar karjerai. Tai, kad penktadalis visų apklaustų lietuvių neturi konkrečių trumpalaikių tikslų („Siekti kuo didesnės sėkmės užsienyje“; „belieka tikėtis, kad situacija bent jau nepablogės“ ir pan.), greičiausiai paaiškina dalies apklaustų lietuvių spontanišką išvykimą iš Lietuvos. Ilgalaikėje gyvenimo perspektyvoje prioritetas skiriamas materialinės gerovės užsitikrinimui užsienyje (nuosavo būsto įsigijimui, finansinei nepriklausomybei, turiningesniai laisvalaikiui ir pan.), taip pat mėgstamam darbui ar nuosavo verslo plėtrai bei šeimos kūrimui. Svarbu pabrėžti, kad tik du informantai planuoja materialinės gerovės kūrimą Lietuvoje ir kiek daugiau nei trečdalis konkrečiai neapibrėžia ilgalaikių gyvenimo tikslų, tačiau jų su Lietuva

nesieja („Konkrečių tikslų nėra, toliau gyventi ne blogiau nei iki šiol“). Taigi didžioji dalis apklaustų lietuvių emigrantų savo ateities Lietuvoje neplanuoja. Tuo tarpu savo vaikų ateitį su užsieniu sieja tik trečdalis apklaustų lietuvių emigrantų, ketvirtadalis – su Lietuva, daugiau nei trečdalis neapibrėžia konkrečios vietos („Nesvarbu, kurioj šaly, svarbu, kad būtų laimingi“; „Vaikams leisiu pasirinkti patiems, kur jie norėtų gyventi“ ir pan.). Šiuo atveju išryškėja tvirti apklaustų lietuvių emigrantų ryšiai su Lietuva, stiprus tautinio identiteto jausmas: „Norėčiau, kad jie augtų Lietuvoje, kur ir yra mūsų šaknys, kad neprarastų lietuviško identiteto“; „Noriu, kad vaikas į mokyklą eitų Lietuvoje, noriu suteikti jam galimybę pagyventi tėvų gimtinėje“ (vaikas gimęs užsieny).

Šiame kontekste aktualu apibrėžti tiek **migracinį**, tiek **pilietinį** apklaustų lietuvių emigrantų statusą (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Lietuvių emigrantų socialinis statusas

Empirinis indikatorius	Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnumas
Migracinio statuso apibrėžimas	Ryšys su vietos gyventojais	Visiškai save priskiria prie vietinių gyventojų	8
		Iš dalies save priskiria prie vietinių gyventojų	2
		Savęs nepriskiria prie vietinių gyventojų	10
	Migracijoje sukaupto žmogiškojo kapitalo vertinimas	Užsienyje įgyta patirtis ir įgūdžiai – stiprus pranašumas Lietuvos darbo rinkoje	12
		Užsienyje įgyta patirtis ir įgūdžiai – tik papildomi privalumai Lietuvos darbo rinkoje	6
		Neapibrėžtos nuostatos	2
Pilietinio statuso apibrėžimas	Pilietinio statuso vertinimas	Tvirtas Lietuvos piliečio ir tautiečio statusas	11
		Formalus Lietuvos valstybės piliečio statusas	6
		Ir Lietuvos, ir emigracijos šalies piliečio statusas	2

Interviu metu užsienyje gyvenančių lietuvių buvo prašoma apibūdinti savo ryšius su vietos gyventojais. Nustatyta, kad pusė jų arba tvirtai save priskiria prie vietinių, arba priskiria iš dalies, kita pusė – nepriskiria. Svarbu pažymėti, kad nė vienas lietuvis nenurodė, jog prie vietos gyventojų savęs nepriskiriantis dėl lietuviško identiteto. Galbūt tai rodo dalies apklaustų lietuvių siekį įsiliesti į tikslo šalies visuomenę ne savo kilmės unikalumo, bet lygių teisių ir galimybių pagrindu, tačiau gali būti, kad tai – tvirtas savo, kaip imigranto, statuso vertinimas. Gautus duomenis papildė 15 iš 20 informantų paneigtas tiesioginis susidūrimas su juos, kaip imigrantus, diskriminuojančiomis formomis. Galima teigti, kad didžioji dalis apklaustų lietuvių emigrantų nors ir nejučia ryškaus vietos gyventojų palankumo, tačiau nesusiduria su atviru jų priešišku. Tai suteikia pasitikėjimo savimi ir saugumo jausmą. Daugiau kaip pusė informantų dėl užsienyje įgytos patirties bei įgūdžių jaustųsi pakankamai konkurencingi Lietuvos darbo rinkoje ir tik trečdalis jų užsienyje įgytą patirtį ir įgūdžius vertintų tik kaip papildomus privalumus. Taigi sukauptas žmogiškasis kapitalas padidintų emigrantų vertę kilmės šalyje. Daugiau nei pusė lietuvių emigrantų nurodė turintys tvirtą ir gilų Lietuvos piliečio ir tautiečio statusą ir trečdalis – daugiau formalų Lietuvos piliečio statusą, todėl galima teigti, kad gyvenant užsienyje išlaikomas lietuviškas identitetas.

Šiame kontekste tikslinga atskleisti **lietuvių emigrantų socialinius tinklus** (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Lietuvių emigrantų socialiniai tinklai

Empirinis indikatorius	Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnumas
Užsienyje gyvenančių lietuvių socialiniai tinklai	Domėjimosi aktualijomis Lietuvoje būdai	Televizija (lietuviška)	4
		Internetu esantys Lietuvos dienraščiai, naujienų svetainės	17
		Lietuvoje gyvenančių artimųjų perduodama informacija	8
	Pagalba kitiems lietuviams integruojantis užsienio šalyje	Visapusiška ir veiksminga pagalba lietuviams emigrantams integruojantis užsienio šalyje	9
		Pagalbos lietuviams emigrantams integruojantis užsienio šalyje poreikio nebuvimas	11

Tyrimo metu paaiškėjo, kad daugumos informantų artimieji jų išvykimui iš Lietuvos labai pritarė („Tėvai labai palaikė mano sprendimą“; „Šeima mane palaikė, nes žinojo, kad seniai planavau savo išvykimą“; „Visi žinojo, kaip mums sunku Lietuvoje, todėl išgirdę apie išvykimą, tik apsidžiaugė“) arba pritarė iš dalies („Tėveliai tikėjo, kad sugrįšiu, o supratę realią situaciją, žinoma, labai sielojosi“; „Tėvai nenorėjo išleisti, bet tvirtai apsisprendus netgi padėjo“). Svarbu pabrėžti, kad emigrantai su Lietuvoje likusiais artimaisiais bendrauja gana intensyviai – daugiau kaip pusė jų stengiasi susisiekti kartą per dieną ar per kelias dienas, trečdalis – kartą ar kelis kartus per savaitę. Ryšiai su artimaisiais palaikomi internetu („Skype“ ir kitos programos, elektroninis paštas), telefonu, taip pat apsilankymais Lietuvoje.

Galima teigti, kad lietuvių emigrantų ryšys su Lietuva palaikomas gana noriai. Tą patvirtina ir gauti duomenys apie jų domėjimosi Lietuvos aktualijomis būdus: beveik visi informantai nurodė internete skaitantys Lietuvos spaudą, žiūrintys lietuvišką televiziją, prenuumeruojantys lietuviškus dienraščius. Beveik pusė apklaustų lietuvių emigrantų nurodė apie Lietuvą sužinantys iš artimųjų ar draugų, gyvenančių Lietuvoje. Galima daryti prielaidą, kad šiame kontekste labiau atsiskleidžia ne stiprus apklaustų lietuvių emigrantų ryšys su tėvyne, bet veikia gilus ryšys ir su tėvynėje likusiais artimaisiais, t. y. teikiamas prioritetas kilmės šalyje užmegztų socialinių tinklų išlaikymui ir puoselėjimui. Tyrimo metu taip pat nustatyta, kad beveik pusė apklaustų užsienyje gyvenančių lietuvių yra padėję toje šalyje įsikurti ir / ar įsidarbinti kitiems lietuviams. Dauguma informantų atvykusiems naujiems lietuviams emigrantams suteikia ne tik išorinę ar formalią pagalbą („Taip, laikinai apgyvendindami pas save, sutvarkydami dokumentus, padedami susirasti darbą bei įsikurti“; „Bendra informacija prieš įsikuriant ir įsikūrus, supažindinant su bendromis taisyklėmis ir šalies specifika, informuojant apie institucijų veiklą, padedant darbo paieškoje ir apgyvendinimo klausimais“), bet dažnai prisiima ir asmeninę atsakomybę („Taip. Savo darbovietėje“; „Taip, esame. Pas savo viršininkus paprašai <...> priimti tavo draugą. Pažadi už jį atsakyti. Jei patinki savo darbdaviui, didelė tikimybė, kad priims“). Viena vertus, būtų galima akcentuoti lietuvių socialinių tinklų išsiplėtimą nuo kilmės iki tikslo šalies ir jų pagrindu kuriamą specifinį socialinį kapitalą. Kita vertus, kaip paaiškėjo tyrimo metu, beveik visi apklausti lietuvių emigrantai užsienyje nenorėtų gyventi šalia kitų lietuvių, todėl galima kelti prielaidą, kad naujų socialinių tinklų kūrimas su imigrantų statusą turinčiais tos pačios kilmės, tačiau bendro specifinio socialinio kapitalo kūrime nedalyvavusiais migrantais užsienio šalyje neįmanomas.

Šiame kontekste tikslinga išsiaiškinti lietuvių emigrantų nuostatas dėl grįžimo į tėvynę (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Lietuvių emigrantų grįžimo į tėvynę nuostatos

Empirinis indikatorius	Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnumas
Gyvenimo sąlygų emigracijos šalyje vertinimas	Gyvenimo užsienyje privalumai	Pakankamas materialinis apsirūpinimas ir stabilumas	12
		Palankios socialinės apsaugos sąlygos (socialinės garantijos)	5
		Plačios profesinės savirealizacijos galimybės	8
		Palanki visuomeninė ir socialinė aplinka	5
		Palanki kultūros ir laisvalaikio užimtumo aplinka	3
		Asmeninis pasitenkinimas	7
	Gyvenimo užsienyje trūkumai	Nepakankamai išvystyta švietimo sistema	2
		Nepakankamai išvystyta sveikatos priežiūros ir apsaugos sistema	2
		Nepalanki visuomeninė ir socialinė aplinka	4
		Asmeninis nepasitenkinimas	5
Artimųjų (šeimos narių, draugų, giminaičių) trūkumas		8	
Požiūris į grįžtamąją lietuvių emigraciją	Grįžimą į Lietuvą stabdantys veiksniai	Biurokratiniai sunkumai	2
		Materialinio pagrindo neturėjimas	3
		Nepakankamas pragyvenimo lygis Lietuvoje	5
		Nepakankamas socialinis saugumas	4
		Nepriimtina visuomeninė ir socialinė aplinka	3
		Profesinės kvalifikacijos neturėjimas	2
		Vaiko interesai	2
		Iki galo nerealizuoti emigracijos tikslai	2
		Visapusiška gerovė emigracijos šalyje	8

Vertinant gyvenimo sąlygas užsienio šalyje, pasitvirtino išvykimą nulėmę traukos veiksniai. Išskirdami gyvenimo emigracijos šalyje privalumus, apklausti lietuviai nurodė pakankamą materialinį apsirūpinimą bei stabilumą („Gali sau leisti tai, ko niekada nesugebėtum leisti sau LT“), plačias profesinės savirealizacijos galimybes („Galimybės įgyti aukštąjį ar kitą išsilavinimą yra daug palankesnes ir lengvesnes nei Lietuvoje“; „Galimybės siekti ir turėti“) bei asmeninį pasitenkinimą („Privalumas tas, kad tu čia esi niekam neįdomus, ...niekas į tave nekreipia dėmesio“; „Malonūs viršininkai, vertinamas tavo darbas“), palankias socialinės apsaugos sąlygas, palankią visuomeninę ir socialinę aplinką („Žmonės daugiau šypsosi, yra paslaugesni, malonesni nei Lietuvoje“; „Aplinkinių palaikymas ir padėjimas bet kurioje situacijoje“) ar laisvalaikio užimtumą („Geresnės kokybės meno ir sporto renginiai“; „Prieinamos pramogos“). Vertinant gyvenamąją aplinką, pastebėtas arba visiškai pasitenkinimas, arba dalinis pasitenkinimas gyvenamąją aplinką („Tikrai nesiskundžiam. Yra visi patogumai. Tik kaina galėtų būti mažesnė“). Tuo tarpu teiraujantis apie socialinį saugumą užsienyje, lyginant su Lietuva, beveik absoliutus prioritetas suteiktas užsienio šaliai („Lietuvoje – visiškai nesaugi“; „Lietuvoje... tik pažintys gelbėjo“). Apibendrintai galima teigti vyraujančią lietuvių emigrantų įvairiapusiškai palankų gyvenimo sąlygų užsienyje vertinimą.

Pažymėtina, kad gyvenimo užsienyje trūkumai, lyginant su Lietuva, informantų buvo vardijami daug santūriau, labiausiai pabrėžiant artimųjų stygių, asmeninį nepasitenkinimą („Bet čia vis tiek esi tik užsienietis ir niekada nesijausi kaip namie“) bei nepalankią visuomeninę ir socialinę aplinką („Laisvas vaikų auklėjimas“, „Didelė teroro tikimybė“). Paaiškėjo, kad artimieji, lyginant su kitais trūkstamais dalykais iš Lietuvos (gamta, klimatu, lietuvišku maistu), yra vienintelis veiksnys, galintis nulemti lietuvių emigrantų apsisprendimą grįžti („Šeimos, draugų, gamtos, kas ir palaiko mūsų viltis kažkada grįžti“, „Trūksta artimųjų ir draugų“, „Tai būtų vienas iš didžiausių veiksnių grįžti į Lietuvą“).

Analizuojant apklaustų lietuvių emigrantų požiūrį į grįžimą, nustatytos pagrindinės nepribrežtos arba sąlyginės nuostatos („Galbūt, priklauso nuo to, kada pagerės pragyvenimo lygis“, „Kai Lietuvoje bus gerai“, „Šiuo metu ketiname dirbti užsienyje tol, kol gerai seksis, tačiau ateitį vis tiek siejame su Lietuva. Jei situacija Lietuvoje negerės, galbūt ir liksime visam laikui užsienyje“). Likusi dalis informantų šiuo požiūriu pasiskirstė vienodai: arba nurodė konkretų grįžimo laiką („Po 1 metų“, „Taip, po 6 metų“), arba teigė artimiausiu laiku negrįšiantys į Lietuvą („Kai išeisiu į pensiją – būtinai“, „Tokių planų kol kas neturiu“, „Grįšiu tik aplankyti ir pasisvečiuoti“). Apklaustų lietuvių emigrantų grįžimą stabdantys veiksniai: nepakankamas pragyvenimo lygis Lietuvoje („Jokių perspektyvų, žemas pragyvenimo lygis, labai nestabili šalies padėtis“), nepakankamas socialinis saugumas, materialinio pagrindo neturėjimas ar nepriimtina visuomeninė ir socialinė aplinka („Lietuvos žmonių kultūringumo trūkumas“), biurokratiniai sunkumai, profesinės kvalifikacijos neturėjimas ar vaikų interesai („Vaikas mokosi kitą kalbą, kas irgi komplikuoję grįžimą į Lietuvą“). Gauti rezultatai rodo, kad sugrįžimas tarsi perkeliamas kilmės šalies atsakomybei: kada gyvenimo sąlygos pagerės iki norimo lygio, tada ir planuojama grįžti. Ir šiuo atveju vyrauja traukos veiksniai – atidedama apsisprendimą grįžti į Lietuvą daugiausia lemia visapusiška gerovė emigracijos šalyje. Esant lygiavertėms gyvenimo sąlygoms tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje, 13 iš 20 apklaustų lietuvių emigrantų nuostatos dėl grįžimo yra palankios, o darbo užmokesčiui Lietuvoje pasiekus pageidaujama lygį, daugiau negu pusė apklaustų lietuvių tai būtų stiprus grįžimą į Lietuvą skatinantis veiksnys.

Tarp informantų siūlomų konkrečių lietuvių emigrantų grįžimą motyvuojančių priemonių vyravo pakankamo pragyvenimo lygio ir stabilumo užtikrinimas, valstybės parama užsienyje gyvenantiems lietuviams ar radikalus valdžios sistemos pertvarkymas. Vis tik daugiau nei trečdalis apklaustų lietuvių emigrantų akcentavo motyvų grįžti nebuvimą, o daugiau nei pusė jų abejoja galima efektyvia finansine valstybės parama.

Apibendrintai galima teigti, kad lietuvių emigrantų išvykimą iš kilmės šalies skatina ir grįžimą stabdo tie patys traukos veiksniai – palankesnė nei Lietuvoje gyvenimo ir darbo sąlygos užsienio šalyje. Nepaisant stiprių kilmės šalyje užmegztų socialinių tinklų, aktyviai puoselėjamų pačių emigrantų, grįžimas į Lietuvą yra sąlyginis, labiau akcentuojant nepasitikėjimą valstybe ir miglotas grįžimą galinčių lemti pokyčių – visapusiškos ir stabilios gerovės užtikrinimo Lietuvoje – prognozes.

IŠVADOS

1. Migracinių procesų kontekste atskleistos emigrantų grįžimo prielaidos sąlygoja migracinės elgsenos, integracijos emigracijos šalyje, migranto socialinio statuso bei grįžimo į kilmės šalį socialinio konteksto analizės būtinybę, todėl teorinis grįžtamosios lietuvių emigracijos kontekstas grindžiamas sociologinių migracijos teorijų ir teorinių grįžtamosios migracijos modelių pagrindu, sujungiant ir išskiriant migracinių motyvų, socialinio statuso, socialinės tinklaveikos ir grįžimo į tėvynę nuostatų indikatorius.

2. Priimant sprendimą emigruoti, kuris didesnės dalies apklaustų lietuvių emigrantų buvo nuodugniai planuojamas, nepaisant pakankamų gyvenimo sąlygų bei neišnaudotų visų galimybių Lietuvoje, svarbesnis vaidmuo teko pranašesnėms gyvenimo ir darbo sąlygoms užsienyje; ši tendencija išlaikoma ir formuojant tiek trumpalaikę, tiek ilgalaikę savo gyvenimo ateities perspektyvą.

3. Daugumos apklaustų lietuvių emigrantų migracinis statusas apibrėžiamas ne savęs priskyrimu vietiniams gyventojams, bet išaugusia saviverte ir savo teisių žinojimu užsienio šalyje, taip pat Lietuvos darbo rinkoje sukauptu konkurencingu žmogiškuoju kapitalu bei kartu išlaikomu gana tvirtu lietuvių-piliečio statusu.

4. Kilmės šalyje užmegztiems socialiniams tinklams skiriamas prioritetas: emigrantų iniciatyva jie puoselėjami aktyviai bendraujant su Lietuvoje likusiais artimaisiais, draugai ir pažįstami iš Lietuvos padeda integruotis užsienyje, tuo tarpu socialinės tinklaveikos kūrimas tikslo šalyje praktiškai neįmanomas.

5. Daugumos apklaustų lietuvių emigrantų nuostatos dėl grįžtamosios emigracijos yra daugiau sąlyginės ar menkai apibrėžtos, apsisprendimą grįžti dažniausiai atidedant dėl visapusiškos gyvenimo gerovės užsienio šalyje, nepasitikėjimo Lietuvos valstybe bei sunkiai realizuojamų pageidaujamų pokyčių tėvynėje.

Gauta 2010 09 20
Priimta 2010 10 15

Literatūra

1. Alemán, A. H.; León, C. J. 2009. "The Probability of stay and the remittances from international migration to Gran Canaria", *Edificio Economicas M-D*. 3.16 35017.
2. *Ataskaita apie 2004–2009 m. laikotarpį Lietuvoje atliktus tyrimus profesinio ugdymo srityje*. Profesinio mokymo metodikos centras, 2009.
3. Baudassé, Th. 2008. "International migration: the teaching of economic theory", *Análisis Económico* 52(XXIII).
4. Bijak, J. 2006. "Forecasting international migration: selected theories, models and methods", in *CEFMR Working Paper 4*. Warsaw: CEFMR (online article).
5. Bijwaard, G. E. 2009. "Labour market status and migration dynamics", *IZA Discussion Paper No. 4530*. Bonn: Institute for the Study of Labour.
6. Bužinskaitė, R. 2008. *Darbo jėgos migracijos poveikis ekonomikai*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080821_152032-24062/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2008 12 02).
7. Čiarnienė, R.; Kumpikaitė, V.; Taraškevičius, A. 2009. „Makroekonominų veiksmų poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Ekonomika ir vadyba* 14: 553–559.
8. Dapkus, M.; Matuzevičiūtė, K. 2008. „Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis“, *Ekonomika ir vadyba* 13: 343–349.
9. De Haas, H. 2008. "Migration and development. A theoretical perspective", *Working Paper 9*. International Migration Institute.
10. Epstein, G.; Radu, D. 2007. "Return to return migration and determinants of subsequent moves", paper presented at the Second IZA Migration workshop: *EU Enlargement and the Labour Markets, Bonn 7–8 September 2007*.
11. Gliosaitė, K. 2004. „Ekonominų migracijos motyvų ir pasekmių vertinimas“, in *Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai* (seminaras). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Pilietinės visuomenės institutas.
12. Kairienė, S.; Jakštienė, S., Narbutas, V. 2008. "The influence of emigration assumptions for human resources development in Lithuania", *Social Research* 4(14): 71–77.
13. Karalevičienė, J.; Matuzevičiūtė, K. 2009. „Tarpautinės emigracijos ekonominų priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1(14): 143–151.

14. Klinthäll, M. 2006. "Immigration, integration and return migration. UN/POP/MIG/SYMP", in *International Symposium on International Migration and Development Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat. Turin, Italy, 28–30 June 2006*.
15. Krakytė, I. 2008. *LR ekonominės migracijos valdymo programų administravimas*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080625_151322-33284/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2008 12 02)
16. Leonavičius, J. 1993. *Sociologijos žodynas*. Vilnius: ACADEMIA.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 metų plano patvirtinimo“. 2007 m. balandžio 25 d. Nr. 416. Vilnius.
18. Malinauskas, G. 2006. *Šeima ir darbas: suderinamumo dilemos ir galimybės. Šeimos ir darbo suderinamumo galimybių Lietuvoje, Čekijoje, Ispanijoje ir Vokietijoje studija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinio darbo institutas, VšĮ Šeimos santykių institutas.
19. Misiūnas, A.; Bratėkoviėnė, N. 2007. „Migracijos tendencijos“, *Lietuvos statistikos darbai* 45: 16–22.
20. Schiff, M. 2002. "Love thy neighbor: trade, migration and social capital", *European Journal of Political Economy* 18: 87–107.
21. Schoorl, J. 2005. "Consequences of migration for countries of out-migration", in *UNFPA/UNECE/NIDI Training Programme on International Migration. Geneva, 24–28 January 2005*.
22. Sipavičienė, A. 2006. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija. Prieiga per internetą: www.infocentras.iom.lt/documents/A_Sipaviciene,%20tarpt.gyv.migracija,%202006.pdf (žiūrėta 2008 15 08).
23. Sipavičienė, A.; Gaidys, V.; Dobrynina, M. 2009. *Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Mokslo studija. Vilnius: Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
24. Stamm, S. 2006. *Social Networks Among Return Migrants to Post-War Lebanon* 9. Zurich: ETH Zurich and University of Zurich.
25. *Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*. 2008. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Neof_emigr_gyv_sk_vert_kok_apr.doc. (žiūrėta 2008 12 01).
26. Stjernström, O. 2004. *Theory and Migration: Towards a Framework of Migration and Human Actions* 254. Sweden, Luleå University of Technology.
27. Stulgienė, A.; Daunorienė, A. 2009. „Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai“, *Ekonomika ir vadyba* 14: 984–992.
28. Wolfel, R. L. 2005. "Migration in the new world order: structuration theory and its contribution to explanations of migration", *Geography Online* 5(2).
29. Zakharenko, R. 2009. "A Simple Model of Learning, Brain Drain, Institutional Change, and Return Migration". May 4. State University – Higher School of Economics, Moscow, Russia. Prieiga per internetą: <http://www.rzak.ru.pdf>

JUSTINA RAŽANAUSKAITĖ, RŪTA BRAZIENĖ

Returning Lithuanian emigration: presumptions, attitudes, context

Summary

During the twenty years of Independence, about half a million inhabitants left Lithuania, and only about one fourth returned. In the context of the last year, the process of emigration return is even less likely to expect. The new flows of emigrants are caused by the social, economic and cultural development limitations or even stagnation in Lithuania. In this context, emigration is one of the equivalent survival / living strategies. A conside-

able part of the emigrants are young persons (aged 20–34). The most frequent reasons for emigration are economic, family, self-realization and other motives. The largest part of Lithuanians emigrate into the countries where Lithuanian communities have already settled: the United Kingdom, Ireland, the United States of America, Germany. The following aspects of emigration should be considered: decrease of population, structural changes, loss of investments into education of population, decline of family, threat to civil society and intellectual potential of the country, stagnation of the common economic potential.

In this article analysed are the presumptions and social context of returning emigration. The theoretical background of the research is the sociological theories of migration and the theoretical models of returning emigration. On the basis of theoretical analysis, the main group of empirical indicators was distinguished: migrational motives, social status, social networking and attitudes towards returning to homeland. Semi-structured interviews were conducted with 20 Lithuanians living abroad (14 women and 6 men). The aim of this interview was to disclose the presumptions of Lithuanians returning to homeland and its social context. The research allows to disclose the reasons that have the strongest impact on the solution to emigrate from Lithuania. First, better living conditions in a foreign country should be considered. The delay of returning back to homeland is influenced by the level of welfare in a foreign country. The presumptions of Lithuanians to return to homeland are more provisory, their decision for returning back is delayed to an uncertain period. The priority is valid only for the social networks that are present in Lithuania. The distrust of the Lithuanian state, the lack of motivation to return, an unfavourable prognosis of the positive changes that could give an incentive to return – assurance of welfare in Lithuania – are emphasized.

Key words: emigration, returning emigration, migration attitudes, social networks